

Škola jako divočina. Neučí nás škola, ale život

„Nedovol nikdy žádné instituci, aby určovala, jak máš jednat.“ - MARSHALL ROSENBERG

Před pár lety jsem si se svými dětmi prohlížel gymnázia, která leží ve spádové oblasti našeho bydliště. Byly dny „otevřených dveří“, a Max se musel rozhodnout, kam dál. A tak jsme se se stovkami dalších rodičů šinuli chodbami, které byly cítit šatnami, starou svačinou a potem strachu.

Děti se rozhodly poměrně rychle, která škola jim vyhovuje. Já jsem ale seděl v aule a pokoušel jsem se nenechat se převálcovat vlnou beznaděje. Koneckonců to bylo cítit z každého póru linolea, navzdory pyšně představovaným profilům školy — přírodovědné s laboratorními prostory, které byly na špičce moderní techniky, nebo humanitně-hudební s bigbandem a velkým orchestrem — šlo především o jedno: dobře obstát. Nechat se hodnotit od rána do večera a přitom bodovat. Žádána byla výkonnost, měřitelnost, ochota stát se věcí.

Nezapomenutelný zážitek přišel úplně nakonec. Na opuštěné chodbě stály titěrné konstrukce do výše prsou. Byly to ze dřevek a fólie poslepované kostry fantastických staveb a mezihvězdných stanic. Můj syn se struktur opatrně dotýkal špičkami prstů. Vtom za ním zazněl strohý hlas: „Nedotýkat se! To je umění!“

Čeho by se ale měl člověk dotýkat, když ne uměleckých děl? Co by měl člověk jíst, když ne jídlo? Co by měl člověk líbat, když ne jiné tělo? Umění, prozíravě se domníval americký spisovatel Henry Miller, nepojednává o ničem jiném než o smyslu života. Poselství učitelky, která nás přistihla na prázdné chodbě, bylo jasné: „Život nemá smysl! Život je záležitostí autorit a nemá co do činění s tvými přáními a tvou schopností tato přání vyplnit! Nedotýkej se otázky po smyslu svého života! Nenásleduj svůj cit! Nenásleduj svou intuici! Nejsi v pořádku! Buď takovým, jakého tě chceme my, jen tak můžeš postoupit!“

Když začne škola, začne „tvrdá realita“. Škola je — ať už s hravými výukovými metodami nebo bez nich — místem, kde se lidé učí kázni ve jménu světa, v němž žijí tvorové nejsou účelem, nýbrž prostředkem. Jako prostředek už ale nejsou živí. A přesně to učí škola — děti zde za mnoho bolestivých let pochopí, že v tomto světě, v němž se všechno a všichni bez ustání hodnotí, může člověk existovat jedině tehdy, je-li mrtev. Dlouho jsme nechápali, že škola tímto způsobem připravuje náš hospodářský systém, v němž rovněž nemá význam nic, co se nedá vyjádřit (peněžní) hodnotou. Abychom byli zcela důslední, museli bychom proto každou kritiku životu nebezpečného koncernového kapitalismu začít kritikou školy. Vše, co se posuzuje podle účelnosti, se *zhodnocuje* — a poškozuje. Tímto způsobem škola systematicky vychovává děti k tomu, aby samy sebe nedoceňovaly. Škola často pokračuje ve zneužívání dětí pro své vlastní potřeby, s čímž už začali rodiče, jen to nedotáhli úplně do konce. Dítěti není dovoleno rozvíjet svou osobní a individuální živost. Musí se jí vzdát, aby plnilo cíle druhých. Jsem jen tehdy hodný a chtěný, pokud jsem co nejméně živý.

První moderní školský systém byl založen v 18. století v Prusku za účelem posílení státu a výchovy schopných vojáků. V jeho základech nebyly žádné humanistické ideály. Většina škol je ale ještě stále systematicky podezřívává vůči vlastním hravým popudům a vlastnímu citění. To znamená — v konečném důsledku se zápisem do školy začíná kampaň násilí vykonávaná na nás samých.

Tyto poznámky by neměly odradit ty učitele, kteří se s veškerou svou duševní energií pokoušejí v dětech vidět lidi a podporovat jejich lidskost, humorem, tolerancí a čilým zájmem. Často jsou tito učitelé anděly našeho dětství, bytosti tepla a světla, jež svým vlastním jednáním ukazují, že svět, který se často jeví pochmurně a nelítostně, je ve svém jádru úplně jiný. Ale i oni to mají těžké v útvaru, který si strukturálně *může* zvolit jen jeden účel jako třídicí rošt velkotovárny. I pro ně je těžké udržet si postoj dávání a radosti v atmosféře násilí.

Co by ale bylo školou života? Americký psycholog Marshall Rosenberg postavil svůj koncept „nenásilné komunikace“ na myšlence, že všichni lidé mají řadu druhově příznačných emocionálních potřeb. Podle něj vyplývá většina konfliktů — s ostatními, ale také se sebou samými — z toho, že tyto potřeby nevnímáme. Místo abychom připustili své vlastní potřeby — a naslouchali potřebám druhých — ustavičně hrajeme hru na to „Kdo má pravdu?“, jak uvádí Rosenberg. Je to hra školy, v níž se zdá, že vždy vyhrává jen jeden: ten vepředu u tabule. Jak však tvrdí Rosenberg, když nenaplníme své potřeby, všichni za to jednou zaplatíme — my sami i všichni ostatní zúčastnění.

„Když ve hře ‚Kdo má pravdu?‘ prohraješ, zasloužíš si trest. Dovedete si představit d’abelštější koncept výchovy lidí?“ ptá se Rosenberg. Pro něj proto existuje jen jedno vysvětlení, proč vynakládáme dvanáct let v životě svých dětí na nácvik této hry: „Základní účel výchovy spočívá v tom, aby se násilí stalo snesitelným.“ Z této perspektivy odrážejí drsné krvavé střilečky se svými killstreaky, do nichž se školáci noří odpoledne po vyučování, onu násilnost, kterou si osvojili ráno ve škole. Poté, co se vyučili násilí na sobě samých, ho dále rozvíjejí ve virtuálním programu proti druhým.

Jaké má ale dítě potřeby? A jaké má potřeby každý jednotlivý člověk? V jejich středu stojí touha po tom, moci tvůrčím způsobem zakoušet a rozvíjet vlastní živost tak, že ji druzí laskavě zrcadlí. A právě tuto laskavost také darovat druhým — přijímat jejich živost. Tedy být živý ve vlastní jedinečnosti a být živě spojen s ostatními.

Rosenberg to nazývá „přirozeným dáváním“ a domnívá se, že každý člověk přichází na svět s takovouto základní potřebou — s potřebou spojovat se s druhými tak, že je toto „přirozené dávání“ umožněno. To je, tvrdí Rosenberg, hra, kterou chceme spolu hrát. Říká tomu „vzájemné zpříjemňování si života“. Tato hra je ovšem všeobecně podezřelá. Jedná se o tutéž všeobecnou podezřívavost, jež vyhání děti z veřejné zeleně a bere jim svobodu volně nakládat s těmi pár hodinami odpoledne po škole — náš sklon k nedůvěře a kontrole, jenž dětem odnímá živost.

Rosenberg svou myšlenku označuje jako „řeč života“. Život znamená mít existenční potřeby: potřebu nedotknutelnosti, ochrany, obživy, potřebu lásky, výměny, toho být slyšen a viděn, růstu a rozvoje. I buňka — právě tak jako my — není ani tak mechanickým procesem či zmenšeným průmyslovým zařízením jako jedincem, který se každým okamžikem znovu utváří z hmoty přijaté stravy. Již jedna jediná buňka cítí touhu po sobě samé. Život je dychtěním po další existenci. Živost znamená mít potřeby — a potřeby, jak vypožoroval Rosenberg, jsou způsobem, jímž se v nás život hlásí o slovo.

Největším nepřítelem svobodného, bezstarostného vyjádření vlastních potřeb je naše trvalá ochota neprojevat své potřeby, avšak vynášet soudy o ostatních. Neslyšet potřeby, nýbrž soudy o nás samých. Škola je místem odsuzování. Každé slovo, každé gesto může být při vyučování použito proti nám. Žáci jsou neustále monitorováni radarem. To je ovšem

strukturální násilí. Jiná škola, ta, která přitakává živosti a dává prostor rozvoji, bude možná, teprve až budou potřeby nadřazeny hodnocení.

Možná to je jedinečná pedagogická „technologie“ — ponechat dítěti jeho živost. Přitakat jí. Uznat ji v jádru jako nádherný projev svébytné osobitosti. Připustit živost znamená vzdát se moci. Znamenalo by to důvěřovat v to, že v sobě neseme zrovna tak bohatý růstový program jako lípa, ze které se stane strom, jako mladý vlk, hyfa muchomůrky. Neznamenaloby to, že kultura je něčím nadbytečným, ale že by jejím cílem muselo být zprostředkovávat naši živost a živost druhých tím, že se naučíme vyjadřovat své potřeby a vidět potřeby druhých. Znamenalo by to, že by kultura musela být především cvičením vnímání, nahlížení a toho být nahlížen, a ne neustálou zkouškou pod hrozbou trestu. Taková kulturní mise být mohla být úkolem našich škol.

Toto je chvíle, kdy do hry vstupuje příroda. Neboť s ní se otvírá prostor nenásilné komunikace. Tento prostor je místem, odkud pocházíme, kde jsme vznikli jako gesto „přirozeného dávání“ — jako dárek tvořivého světa. V přírodě můžeme vždy slyšet „řeč života“, kterou by se naše výchovné instituce musely neodkladně naučit.

Zrovna jako rodič může svému dítěti splnit ústřední potřebu lásky, vidí-li jeho prosby a zachytí-li a zrcadlí-li laskavě jeho city, také příroda působí jako partner plný živosti, jenž umožňuje duševní spojení. Příroda mi ukazuje dimenze mé vlastní živosti, ukazuje zákonitosti květu a vadnutí, zrození, nutnosti zemřít, nemoci a uzdravení, aniž by nade mnou vynášela soud.

Příroda má z tohoto hlediska rodičovskou funkci: odráží bez vysvětlování mou živost, s laskavou přejícností mě živí, ale svým panoramatem vývoje a umírání zároveň zabráňuje veškerým iluzím o všemohoucnosti, věčném životě a o tom, že mohu sníst větší kus koláče, než skutečně potřebuji, aniž bych utrpěl škodu. Ne-lidští tvorové o nás nemají žádné mínění. Jsou prostě tady. Zdraví nás a přijímají nás ve vší své životní radosti — nebo v plné síle svého neodvratitelného utrpení — a je úplně jedno, zda jsme jednička v matematice nebo nula v házené.

Jak dospějeme od školy násilí, která neustálým posuzováním činí z lidí účely, ke škole života, v níž živost vítá živost druhých? Nejlepším prostředkem proti školnímu zneužívání hodnocením a zhodnocováním je zjednat takový přístup do školy, který bude otevřený pro přírodu. Ale i zde platí — příroda a divočina nejsou zdrojem, nýbrž životním postojem. Vztaženo na děti to znamená povolit více her, více svobody, více opravdových jiných životů. Vzpomeňme si — princip přirozenosti není principem rezervace chráněných vzácných druhů se zákazem vstupu, nýbrž principem kreativity, svobody, míšení, kooperativity.

Z toho konkrétně plyne: škola, která se upíše divočině, je místem, jež snižuje kontrolu a posiluje vlastní zodpovědnost — ne ale v nějakém pseudosvobodném prostoru, kde se úplně nakonec přece jen znovu hodnotí, nýbrž s opravdovým rizikem pro všechny zúčastněné, že mohou ztroskotat. Divoká škola se zřiká účelů. Jeden den v týdnu uvolňuje pro život venku, ať už je to v lesích a polích před branami maloměsta, nebo na úhorech, v zařízeních a ulicích v centru metropole. Divoká škola přináší jiný život, vnáší zvířata i do všední výuky — nezavírá je ale do stájí, které potom děti jen s nevolí udržují. Škola živosti nerozšiřuje školní dvůr o zahradu, o kterou se je nutno na střídačku starat, nýbrž ruší hranici mezi „dvorkem“ a lesem, a nejspíš i mezi školním dvorkem a statkem. Živá škola vyplňuje mezeru mezi životem a učením — ale ne tím, že se chápe celoživotního vzdělávání coby první instance, jak

se dnes inzeruje, avšak tím, že chápe učení jako něco, čeho si žádá živost. Ta je přednější, vše ostatní jde za ní.

Čísla mluví jednoznačně: školy, jejichž venkovní prostory mají přírodní podobu, fungují prostě lépe. Zažívají v průměru o třetinu méně těžkých konfliktů než v institucích, v nichž děti tráví přestávky na betonu a asfaltu. Při vyučování venku je pozornost žáků měřitelně vyšší než ve třídě. Není třeba se tomu divit — kdysi se škola života beztak odehrávala uprostřed jiných existencí.

Příslušná pozorování učinil americký pedagog David Sobel během výzkumného pobytu v Karibiku na ostrově Carriacou. Děti tam tráví odpoledne ještě stále hraním si na lovce a sběrače. Potulují se v malých, věkově smíšených skupinkách, cpou se ovocem a občas skolí malé zvíře, které si vezmou s sebou domů. Hranice mezi vážnou věcí a hrou, mezi radostí a nezbytností, mezi fantazírováním a cvičením se tu stírá. Děti se učí, co je nutné, ale učí se to svobodně a bez dozoru. Hrají si na lov, plížení, sběr, vaření, přípravu jídla — tím, že loví, plíží se, něco sbírají, vaří a připravují jídlo. To, z čeho jsou nadšení, je současně životní realitou, tím, oč tu jde. Kdo by jim nezáviděl...

Škola je místo, kde se dětem nejméně naslouchá, protože se o nich už všechno ví. Je legrační, že ty se pak moc nezapojují. A místo toho jsou někde úplně jinde.

Přesto — můžete to vzít do vlastních rukou. Máte sice nejméně moci, umíte ale vzbudit nejvíce soucitu. Máte-li skutečně nějaký plán a ten vezmete do vlastních rukou, pak to má maximální účinek. Tomu, když úderné komando žáků promění vyasfaltovaný dvorek v bahnitý úhor, budou zaručeně naslouchat reportéři místních novin. Děti, které samy berou výchovnou mizérii do svých rukou! To otisknou. Přinejmenším jednou a se skupinovou fotkou.

Vidíte, je to jako se vším — záleží na vás. I když jste vlastně ještě příliš mladé pro taková rozhodnutí. A nikdo vás nechce nechat. Nápady, které teď sepíšu, můžete použít — ale můžete je také — výjimečně — přenechat svým rodičům, učitelům a jiným úředním osobám. Neboť škola je úředním aktem, ať už chceme nebo ne. Začněme jí konečně otřásat.

Poskytnout stromy k lezení

To je taková malá změna, která by mohla vše zvrátit. Už jste o tom přeci někdy slyšely. Mávnutí motýlích křídel za Himálají, jež způsobí obrovskou bouři v Evropě. Malé pošťouchnutí na správném místě. Funguje to tak celé: škola, v níž žáci mohou *jen tak* lézt po stromech, vám navrácí vlastní zodpovědnost. Nechává vás samostatně se rozhodovat také v jiných věcech. Podstupuje riziko. A proto podstupuje ještě další rizika. Rizika ale znamenají: život. Život je totiž z dlouhodobého hlediska smrtelný. A jen proto je člověk živ. Taková škola už taky nebude poukazovat na „bezpečnostní důvody“, jakmile se její vedení dostane trochu do stresu. Pravděpodobně i sám ředitel bude odpoledne šplhat po větvích. V takové škole se vše, pomalu a potajmu, změní.

Nechat zpustnout venkovní plochy

Pokaždé je legrační vidět, jak dospělí sami sobě (a jiným) ztěžují život, protože věří, že se něco nedá dělat nějak jinak než jedním určitým způsobem. Škola má dvůr a ten je dlážděný nebo vyasfaltovaný, na něm stojí pár laviček a košů ze zinkového plechu. Možná je tam ještě

kus trávníku s několika keříky. Pár prolézaček, které se brzy omrzí. Hotovo. A přitom to pořád stojí peníze a stres. Zametání. Mytí. Vyspravování. Postřiky trávy mezi dlažebními kostkami. Pokládání nových desek. Oprava prolézačky. Udržování pořádku. Sekání trávníku. Oprava sekačky. Nákup benzínu. Zhoršování klimatu. Nejjednodušší by bylo, kdybychom už vůbec nic nedělali a ponechali celý školní dvůr sobě napospas. Existují firmy, které mají obrovské frézy, kterými za jediný den dokážou seškrábnout celé dálnice. Taková nějaká by mohla nechat školní dvůr jednoduše zmizet. Za jediný den. Vespod je země. Pár rostlin, které se pokoušely provrtat se asfaltem. (Mnohé to dokážou.)

Teď přicházíte vy. S lopatami a kolečky. Předem si společně vytvoříte přibližný plán a pak se do toho můžete pustit. Na pozemku se objeví kopce a prohlubně, příkopy, rybníčky. V nich se po dešti hromadí voda, alespoň na čas. Potřebujete-li stromy — uřízněte výhonky vrby nebo odnože lísky a prostě je zapíchněte do země. Ostatní přijde samo od sebe. Nikdo se nemusí starat nebo uklízet. Cesty vzniknou z vašich vyšlapaných pěšinek. Vedou přesně tam, kam nejradši chodíte — do skutečného světa, do skutečného života. A už jen vyvěsit ceduli: *Vstup výslovně příkázán. Děti za své rodiče neručí!*

Udělat ze školního dvora městečko domečků

(viz také kapitola „Zástupy dětí do ulic“)

Uvidíte, že nastane něco, nač dříve nikdo nepomyslel: začnete se zabydlovat v divočině na školním dvoře. Neboť tady venku už to není totéž, co uvnitř — celé přesně naplánované, kontrolované, co má nad vámi dohled a říká vám: Takovými buďte! Když ne, přijde trest! Čím četnější budou na školním dvoře malé koutky, ať už si je vybudujete samy (sázet, sázet, sázet), nebo vzniknou samy od sebe, tím spíše si najdete skryše a domovy. Nezapomínejte, že divoký školní dvůr, který patří vám, protože ho nemá pod kontrolou žádný dospělý, je plný možností. A možnosti znamenají: materiál. Ten k tomu taky patří. Větve. Tyčky. Kmeny. Provazy. Prkna. Plachty, cely (plachtovina). Rýče, kbelíky, pily, kladiva.

Jaké by to bylo? Učitel, který má dozor, už nekontroluje, jestli odhazujete papírky od svých Kinder-Pingui vedle koše, nýbrž vám ukazuje, jak se napíná provaz mezi dvěma větvemi. O co, že při přestávce úplně zapomenete na známky, které vám jinak hrozí každou vteřinu? Pokud ovšem nějaký politik nedostane nápad, že by se na vysvědčení dal zavést předmět „hraní venku“. S hodnocením. Anebo rovnou známka za „výkon v lidskosti“: dobře, dostatečně, nedostatečně.

Pořádat pravidelně „den venku“

Německý turistický svaz, v němž se sdružuje milion pumpky nosících a na čerstvém vzduchu se angažujících občanů, vnesl neochvějný požadavek — pět dní školy v uzavřeném prostoru je moc, jeden ubrat. Proto organizace vyzývá politiky všech stran, aby zcela změnili smýšlení! Ne reforma, ale revoluce! Čtvrtky bez výuky! A pak s dětmi ven. Bez osnovami nařízené přírodní lyriky v literatuře, zákona volného pádu ve fyzice, lezení v tělocviku, druhů půdy v zeměpise. Prostě jen tak ven. I když s tou básničkou to není zas tak špatné (v tom se mnou zcela určitě nesouhlasíte).

Existují dva způsoby, jak může probíhat škola venku — jako vyučování uspořádané kolem jednoho tématu. Například hledání rostlin v přírodopise nebo objímání stromů při etice. V podstatě něco jako rozšířené výlety. Anebo bez tématu. Prostě jen tak. Být zkrátka venku.

Můžete začít třeba na nějaké louce. Učitel se začne pěkně potit. Co když mu zavolají rodiče a zeptají se, cože se jejich děti dnes naučily? Ale i na vás tak nějak dolehne stres. Nic nedělat? A přitom nechat smartphone v aktovce? A co teď? Nejdříve se určitě dostaví pořádné rozladění. Odvykací kúra! S odpovídajícími následky: to je děs! Jen si kecej! Provar. Podělaná škola. Doma u počítače bych teď v Crysis 3 měl už určitě multi-kill!

Pokud je váš učitel, nebo ať už vyrazíte s kýmkoliv, chytrý, vždy vás dovleče na to samé místo. Potom proběhne totéž co na školním dvoře proměněném v divočinu, jen rychleji, protože tam už jsou stromy, potoky, zarostlé kouty — začnete se zabydlovat ve svém domově. Začnete si hrát. Stavět. Lovit. Dýchat. Naslouchat. O to jde. Naučíte se cítit život ve svém srdci. Nic víc. To stačí. Všechno ostatní si lze v mžiku osvojit. I když učitelé vždy tvrdí něco jiného a úzkostliví rodiče jim věří. Pokud je člověk živý, je zdravý, a pokud je zdravý, je silný a umí se o sebe postarat. Můj syn se za čtyři měsíce v Itálii naučil italsky lépe než jakýkoliv maturant za osm let.

Den venku je den bez známek. Den bez účelu. Den nicnedělání. Den, který patří vám. Který vám učitelé darují. Kdy dar opětuje svou radostí. Den, kdy život ubíhá tak, jak byl stvořen. V jiskřivém, klokotavém víru.

Všude chovat zvířata

Vědci zjistili, že ve stresující situaci ve třídě je tím nejlepším uklidňujícím prostředkem pes. Pes, který tam prostě jen leží. Klesá vám pak krevní tlak. Prostě jen tak. Protože zvířata nám dělají dobře. To samozřejmě platí i o škole. Čím více se promění ve statek, tím lépe. Ale úplně nejlepší jsou psi. Protože pes je jediným zvířecím druhem, jehož životní prostor se nachází v lidské rodině. Ne v sibiřské tundře. Nýbrž ve vaší posteli.

V Německu je už několik školních psů. To jsou ale psi, kteří patří někomu, kdo je speciálně vycvičil a jezdí s nimi od třídy ke třídě. Je to dobré, ale nestačí to. Ve škole potřebujete svého vlastního psa. Nebo smečku! Do které přibudou také štěňata, každý rok v březnu nebo v září. Jóóó! (I tohle by mohl být další nápad proti disciplíně... jako ostatně většina mých návrhů... nejspíše se už nebudu moci ukázat v žádné škole...) Drobná vstupní branka, kterou pronikne trocha neposlušnosti, a ta pak zahájí velký převrat. Haló, psi ve škole? Kteří polehávají po chodbách a štěkají? Huňatí třídní pudli, které člověk může mít při písemce z matematiky na klíně, aby ho napadaly postupy řešení, a kteří panáčkují v menze?

Nezůstane tu kámen na kameni.

Co se týče ostatních zvířat — dobří jsou králíci, ovce, koně, osli. Čím méně jsou držena v klecích, tím lépe. Čím méně se prosazuje otroctví a čím více divočiny, tím lépe. Králíci a morčata pobíhající volně po školním dvoře; sedlák, který na školním dvoře chová ovce a nechává hordy dětí, aby je rozháněly — asi tak. Pryč z pečovatelských poměrů. Vzhůru do divočiny vzájemnosti. Pohlédnout si se zvířaty z očí do očí.

Přivést ne-učitele a ne-rodiče („peers“)

Učitelé chtějí, abyste nosily dobré známky (potom se domnívají, že odvádějí dobrou práci) a abyste je nerozčilovaly (pak mají svůj klid). Rodiče chtějí, abyste nosily dobré známky (potom se domnívají, že jsou skvělí rodiče) a abyste je nerozčilovaly (pak mají svůj klid). Z těchto důvodů se vám někdy chce ze školy a z domova odejít. Učitelé a rodiče tedy nejsou

ideálními společníky pro suprové záležitosti. Ledaže předefinují svou roli. Toho ale mnozí nejsou schopni. Většina z nich se hluboko uvnitř sebe považuje za naprosto neschopné, a tak se musí nějak sebezpotvrzovat. A protože je to tak namáhavé, chtějí mít stále klid. Tady se nedá nic moc dělat.

Pomoci vám mohou jiní dospělí. Tací, kteří si nenašli práci s dětmi proto, že si mysleli, že budou celé dny slýchat jen oukej, a pak zjistili, že děti se dají ovládat úplně ze všeho nejhůře a že po celý čas člověka nepotvrzují, nýbrž ho zpochybňují.

Jinými dospělými mohou být: sedlák od vedle. Šéf výroby plastových dílů. Starosta. Dětský lékař. Fotograf z místních novin. Majitel zahradnictví. Advokátka v důchodu, která bydlí napříč za rohem. Zaměstnanec kriminálky. Tátův svobodný kamarád. Bezdětná literární agentka. Vaší fantazii se žádné meze nekladou. Můžete se zeptat každého, kdo je vám sympatický, a sympatický znamená — ten, který vás *vidí*.

Co byste jim měli říci? Oč jde? Aby si s vámi hráli. Přišli a byli tam. Dívali se. Cítili. „Měl byste chuť si s námi pár hodin týdně hrát?“ Bláznivé nápady přicházejí samy od sebe. Naproti tomu rodičům a učitelům vždy o něco jde. Bláznivé nápady pak samy od sebe mizí. Můžete se sejít a vytvořit malé skupinky. Vyzazit a oslovit zajímavé osobnosti. Ale možná to jednou napadne je samotné. Zajít do školy, zazvonit na ředitelku a říci: „Dobrý den. Chtěli bychom si hrát s vašimi dětmi. Kdy můžeme začít?“ Pokud ředitelka nemá plné kalhoty (je to k nevíře, ale stává se to), řekne: „Skvělé, to vás posílají přímo z nebe, udělejte si pohodlí, dáte si kávu nebo erární sušenku z plechovky?“

A pak se jednoho odpoledne všichni setkáte na školním dvoře a uvidíte, jak to půjde.

Zrušit známky

Další drobnost, která by vše změnila. Drobnost? Bylo by to, jako kdyby dospělí zrušili peníze. Úroky. Vše, co vede k tomu, že se nedostává dobrých věcí a nikdy nemáme čas. A protože školy jsou stát (tak jako policie) a stát taky nechce zrušit peníze, nezajásá, zruší-li nějaký ředitel ve škole známky. A nemám na mysli jen takové to tutlání jako v prvních ročnících základní školy, které mají hodnocení podle tabulek, jež se dá převést na 1 — 2 — 3 — 4 — 5. Ne, úplně pryč. Už vůbec žádné. Na konci základní školy lístek, na němž stojí: ví teď už tolik, že může na gymnázium. Kdyby už nebylo peněz, úroků, známek, a naopak na školním dvoře byla zvířata a rostliny, kde bychom se to octli? No právě. V ráji.

Založit si vlastní školu v divočině

Něco takového už existuje, ale spíše jen vzácně. Jedna taková obzvláště zajímavá leží severně od Berlína, v Blankenfelde: Die Freie Naturschule — Svobodná škola v přírodě. (<http://www.freie-naturschule-pankow.de>) Uskutečnila se zde řada nápadů, o nichž jsem hovořil. Psát se děti učí, když mají chuť. Zato celý den mohou vyrábět luk. A jsou pořád venku.

Jen se zeptejte rodičů i toho nejlídnějšího učitele a několika čerstvě nalezených parťáků — „peers“. Všichni budou reagovat poněkud jednoslabičně. V *podstatě-ano-ale*. Neboť založit školu je dost těžké. Vlastně nepředstavitelně. V podstatě je to opravdová revoluce. A revoluce tu vždy fungovaly jen tak nějak napůl. Stát si dává pozor. Vše je holt oficiální. Státní. A stát nerad vidí konkurenci. Nedává peníze. Je skoupý na uznání. Vlastně by bylo mnohem lepší,

kdyby se úplně normální školy začaly radikálně měnit. Jednoduše *všechny*. Nejen potrhlí exoti. Někdo ovšem musí začít. Založí-li si ale člověk školu sám, má pak veškerou svobodu. To, co vznikne, už nemusí mít mnoho společného s podáváním výkonů a učením, zato je to radostnější a více naplněno životem. Je tu jediný problém — pokud se nezapojí všichni ostatní, děti budou jednou muset přejít ze svobodné školy na státní, a to může být pěkně frustrující. O to více, čím se staly živějšími.